

II. SŇATEČNOST

Sňatečnost zaznamenala své historické minimum nikoli koncem devadesátých let, ale až v roce 2003, kdy bylo poprvé v České republice uzavřeno méně než 50 tisíc svateb. Od roku 2004 počet svatebních obřadů opět stoupal, avšak ne nijak výrazně. Prudší nárůst nově vzniklých manželství přinesl až rok 2007, kdy bylo uzavřeno o 4,3 tisíce svateb více než v roce minulém. Nárůst byl srovnatelný, ba převyšující růst za předchozí tři léta dohromady. Celkem bylo oddáno 57 157 párů¹, nejvíce za posledních deset let. Vzrostla intenzita sňatečnosti, zejména opakované, průměrný věk při vstupu do manželství se nadále zvyšuje.

Nejvíce sňatků uzavírají dva svobodní snoubenci (tabulka II.1). Po jedenáct let se podíl těchto tzv. protogamních sňatků pohyboval v rozmezí 64,2 až 65,9 %. V roce 2007 však bylo jejich relativní zastoupení pouze 63,4 %, historicky nejnižší, a to i přesto, že absolutně jich bylo uzavřeno o 2 069 více než v roce předcházejícím, celkem 36 247. Na počátku devadesátých let přitom připadlo na sňatky, kdy oba snoubenci vstupovali do manželství poprvé, až 70 % všech svateb. Druhé nejčetnější jsou tradičně sňatky, kdy jsou oba novomanželé rozvedení (15,1 %), dále svazky rozvedené a svobodné osoby (10,0 % s rozvedeným mužem a 9,3 % s rozvedenou ženou). Ženy a muži, kteří ovdověli, vstupují do nového manželství řádově jen v několika stech případech ročně, přičemž většinou je druhým v páru rozvedená osoba. Opakované sňatky se v 85 % týkají sňatků druhého pořadí, v 13 % třetího a pouze ze 2 % čtvrtého či vyššího pořadí manželství.

Tab. II.1 Sňatky podle pořadí, 1991-2007

	1991	1999	2002	2005	2006	2007
Počet sňatků celkem	71 973	53 523	52 732	51 829	52 860	57 157
Sňatky oboustranně svobodných	49 778	34 927	34 065	33 446	34 178	36 247
- podíl ze všech sňatků (%)	69,2	65,3	64,6	64,5	64,7	63,4
Sňatky oboustranně opakované	10 517	8 515	8 436	8 323	8 320	9 620
- podíl ze všech sňatků (%)	14,6	15,9	16,0	16,1	15,7	16,8
Pořadí na straně ženicha						
1.	55 486	39 819	39 043	38 347	39 149	41 752
2.	13 722	11 450	11 505	11 265	11 612	13 087
3.+	2 765	2 254	2 184	2 217	2 099	2 318
Podíl sňatků svobodných (%)	77,1	74,4	74,0	74,0	74,1	73,0
Pořadí na straně nevěsty						
1.	55 748	40 116	39 318	38 605	39 569	42 032
2.	13 516	11 278	11 333	11 145	11 225	12 782
3.+	2 709	2 129	2 081	2 079	2 066	2 343
Podíl sňatků svobodných (%)	77,5	75,0	74,6	74,5	74,9	73,5

Zastoupení sňatků svobodných, tj. prvního pořadí, je jen mírně vyšší u žen než u mužů (73,5 % vs. 73,0 %). Významněji se liší, rozdělíme-li populaci nejen podle pohlaví, ale dále podle stupně dosaženého vzdělání. Vzhledem k závislosti možného stupně vzdělání a dosaženého věku je sledovaný soubor sňatků vymezen věkem ženicha od 25 do 49 let (v roce 2007 zahrnuje 83 % z celkového počtu sňatků), kdy většina osob již má své vzdělávání ukončené.

Data prokázala jednoznačně pozitivní závislost mezi úrovní vzdělanosti a podílem svobodných mezi všemi snoubenci daného stupně vzdělání, a to u mužů i u žen. Celkem bylo v roce 2007 mezi vybranými sňatky 77 % svobodných nevěst i ženichů. V závislosti na vzdělání se odpovídající podíl u žen pohyboval od 61 % pro nevěsty se základním vzděláním do 90 % u vysokoškolaček, u mužů bylo rozpětí menší, mezi 69 a 86 %. Ve srovnání s rokem 2006 bylo snižené zastoupení prvních sňatků zaznamenáno ve všech vzdělanostních skupinách a u obou pohlaví, vyjma vysokoškolsky vzdělaných mužů (nárůst o půl procentního bodu). Výrazně nižší hodnoty u všech vzdělanostních kategorií v roce 1991 (viz tabulka II.2) souvisí s tehdy zcela odlišným sňatkovým chováním obyvatel - vysokou sňatečností časovanou hned za práh dospělosti a následně vyšší rozvodovostí v mladších věkových skupinách. Ve věku 25 až 49 let tak větší část mužů a žen (ve srovnání s dneškem) již stihla projít alespoň jedním manželstvím a uzavírala spíše sňatky vyššího pořadí. I tehdy však platilo, že s rostoucí úrovní vzdělanosti roste podíl sňatků svobodných, a tedy, že vysokoškolsky vzdělaní muži a ženy vstupují do manželství v průměru později než osoby méně vzdělané a mají odlišnou (menší) míru rozvodovosti.

¹ Kromě toho bylo registrováno 252 partnerství (zdroj: gay.iniciativa.cz).

Tab. II.2 Podíl sňatků svobodných ve věku ženicha 25-49 let podle pohlaví a vzdělání (%), 1991-2007

	Vzdělání ženicha			Vzdělání nevěsty		
	1991	1999	2007	1991	1999	2007
Základní	44,5	56,3	68,7	39,0	51,9	61,1
Střední (vyučení)	54,2	65,5	71,5	60,7	67,6	67,1
Střední s maturitou	59,3	71,7	78,2	66,7	75,7	79,5
Vysokoškolské	69,7	77,3	85,5	74,8	83,7	90,4
Celkem	56,8	69,0	76,7	60,6	71,9	77,4
Počet sňatků (absolutní)	29 935	32 864	47 602	29 935	32 864	47 602

Podle jednovýchodných tabulek sňatečnosti pro rok 2007 (viz tabulka II.3) by ve věku 50 let zůstalo svobodných 35,5 % mužů a 28,9 % žen. To znamená, že při zachování současných intenzit prvosňatečnosti podle věku by 64,5 % mužů a 71,1 % žen uzavřelo svůj první sňatek dříve, než oslaví 50. narozeniny. Ve srovnání s rokem 2006 vzrostla prvosňatečnost mužů o 1,6 procentního bodu a u žen o 1,4 procentního bodu, a to přesto, že pokračoval pokles sňatečnosti v nižších věkových skupinách. Ještě ve věku 25 let byl tabulkový podíl svobodných mužů a žen v roce 2007 opět o trochu vyšší než v předchozích letech (91,3 resp. 78,3 %). Teprve počínaje věkem 26 let u žen a 30 let u mužů se tabulkové podíly svobodných osob meziročně snížily. Výsledný ukazatel úhrnné prvosňatečnosti tak dosáhl hodnoty nejvyšší po roce 2002 (minimum v roce 2003 činilo 63 % u mužů a 69 % u žen) zejména díky růstu intenzity sňatečnosti ve 29. až 32. roku života žen a ve 30. až 35. roku života mužů. Ve srovnání s rokem 1991 je však stále relativní počet osob vstupujících do manželství zhruba o čtvrtinu nižší.

Tab. II.3 Ukazatele tabulek sňatečnosti svobodných, 1991-2007

	1991	1999	2002	2005	2006	2007
Podíl svobodných mužů ve věku (%)						
15	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
20	88,2	98,1	99,0	99,4	99,5	99,5
25	42,1	77,1	84,8	90,1	91,0	91,3
30	24,3	50,9	57,8	64,7	66,2	66,1
35	19,0	38,8	43,2	48,1	48,8	48,0
40	17,0	34,3	37,3	41,6	41,4	40,2
45	16,1	32,3	34,9	38,5	38,6	37,0
50	15,6	31,2	33,7	37,2	37,1	35,5
Prvosňatečnost mužů (%)	84,4	68,8	66,3	62,8	62,9	64,5
Průměrný věk mužů při 1.sňatku	24,7	28,5	29,7	30,7	31,0	31,2
Medián	23,9	30,3	32,1	34,2	34,5	34,2
Podíl svobodných žen ve věku (%)						
15	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
20	62,0	92,3	95,5	97,2	97,5	97,6
25	23,5	60,2	69,4	76,7	78,2	78,3
30	13,7	38,0	42,6	48,7	49,3	48,6
35	10,6	30,8	33,2	37,1	37,3	36,3
40	9,5	27,6	29,8	33,1	33,1	31,9
45	9,0	26,7	28,2	31,8	31,3	30,0
50	8,8	25,9	27,5	30,9	30,3	28,9
Prvosňatečnost žen (%)	91,2	74,1	72,5	69,1	69,7	71,1
Průměrný věk žen při 1.sňatku	22,3	26,2	27,3	28,1	28,4	28,6
Medián	21,0	26,8	28,2	29,7	29,8	29,7

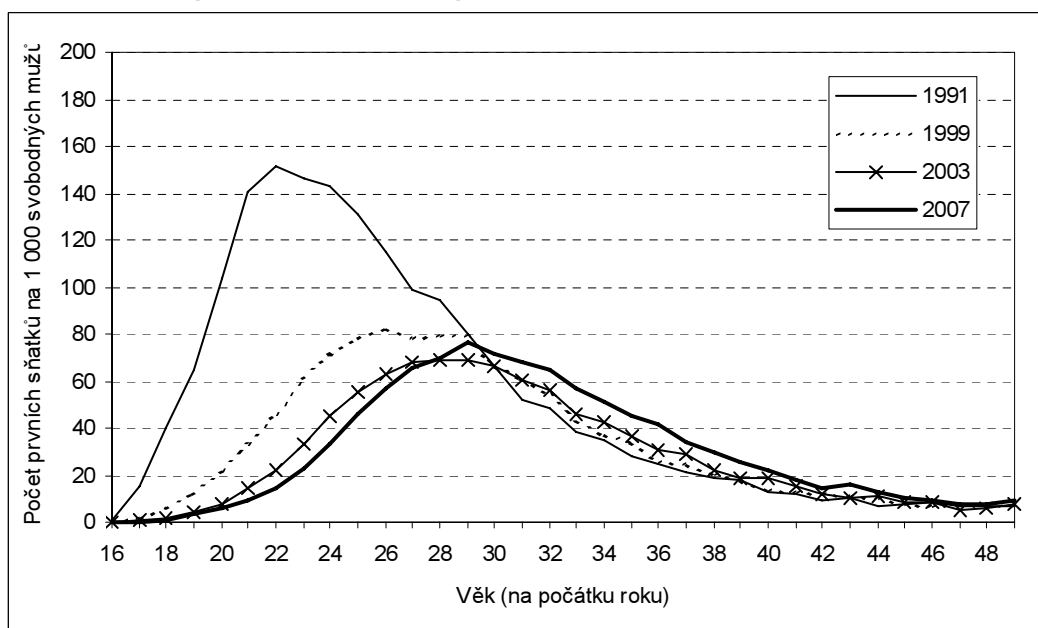
Průměrný věk při prvním vstupu do manželství (vypočtený z tabulkových měř) se v roce 2007 opět posunul do vyššího věku. Proti roku 2006 vzrostl u obou pohlaví o 0,2 na 31,2 let u mužů a 28,6 let u žen; muži uzavírají první manželství v průměru o 2,6 roku později než ženy. Průměrný věk, kdy lidé opouští stav svobodných, se od počátku devadesátých let zvyšuje nepřetržitě (celkem o 6 let), přičemž tempo růstu bylo v prvních osmi letech sledovaného období vyšší než v těch následujících. Medián uvádí, do jakého věku se při současné úrovni sňatečnosti alespoň jednou ožení / provdá právě polovina svobodných: podle situace v roce 2007 by polovina mužů stihla uzavřít sňatek do 34,2 let a polovina žen do 29,7 let. Při zachování intenzit roku 1991 by právě polovina mužů přešla do stavu manželského o deset let dříve, ženy téměř o devět, v roce 1999 byl medián nižší než dnes o čtyři resp. tři roky.

Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku v nejmladších sňatkuschných věkových skupinách zaznamenala nejvýraznější pokles již v devadesátých letech (obrázky II.1 a II.2). Počínaje rokem 2003, kdy

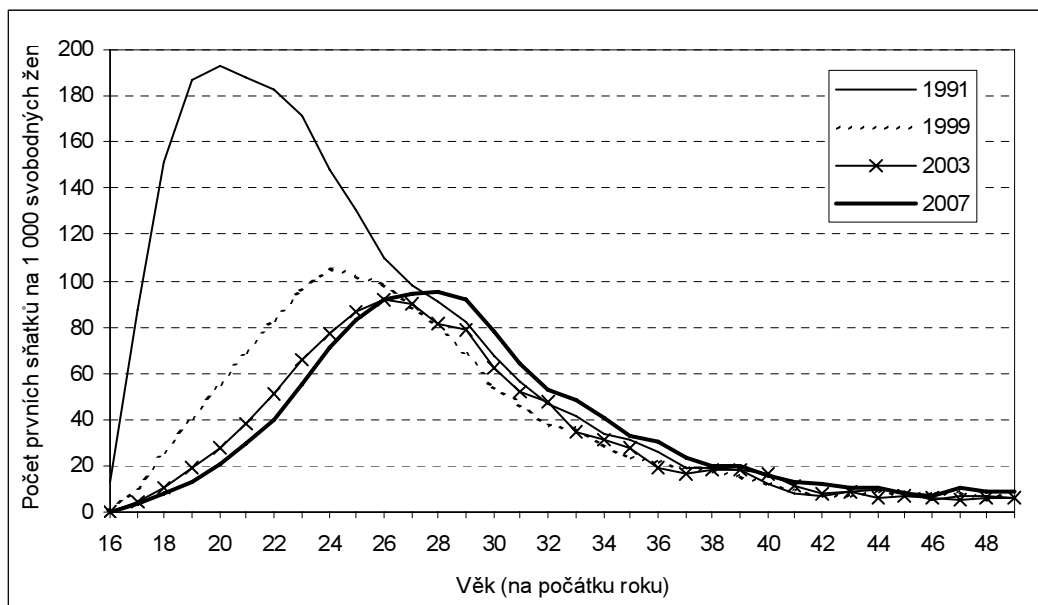
byl absolutní počet sňatků a také úhrnná prvosňatečnost na historicky nejnižší úrovni, se pravděpodobnost svobodných uzavřít sňatek ve věkové skupině 16-28 let měnila pozvolněji a poslední tři roky je téměř stabilní. Naopak, více se mění úroveň prvosňatečnosti po 30. roku věku. Tyto změny sice nejsou tak výrazné, avšak ve spojení s přesunem početných generací narozených v sedmdesátých letech přes věkovou hranici 30 let nabývají na významu.

Generace sedmdesátých let ve svém demografickém chování nejvíce reagovaly na společenské změny na konci let devadesátých. Velká část odkládala svůj vstup do manželství (i rození dětí) a teprve ve věku kolem třiceti let nyní realizuje odložené sňatky, takže dochází k oživení sňatečnosti ve vyšším věku, tzv. *recuperation*. Od roku 1999 se nejvíce zvýšila pravděpodobnost uzavření prvního sňatku u žen ve věku 29 a 30 let, maximální hodnoty dosáhla v roce 2007 u těch, které toho roku slavily 29 let (generace 1978). U mužů byl nárůst mírnější (v roce 2007 nejmarkantnější ve 33. roku života), avšak dlouhodobě se týká širšího věkového intervalu. Pravděpodobnost uzavření sňatku u svobodných mužů si od roku 2001 udržuje své maximum ve 30. roku věku.

Obr. II.1 Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku u mužů, 1991-2007

Obr. II.2 Pravděpodobnost uzavření prvního sňatku u žen, 1991-2007

Růst absolutního počtu sňatků mezi lety 2005 a 2006 byl z velké části způsoben nárůstem svateb svobodných snoubenců, ovšem na situaci v roce 2007 se podepsaly spíše sňatky opakované. Zatímco celkový počet sňatků meziročně vzrostl o osm procent, sňatků alespoň jednou vdaných/ženatých snoubenců

bylo ve srovnání s rokem předcházejícím uzavřeno o 15 % více. Výrazně se zvýšila úhrnná intenzita sňatečnosti rozvedených (tabulka II.4). Při zachování intenzit sňatečnosti rozvedených podle doby uplynulé od sňatku z roku 2007 by nový sňatek uzavřelo 47,9 % rozvedených mužů a 46,6 % rozvedených žen. Srovnatelné hodnoty byly naposledy zaznamenány v roce 1997 (tehdy také obdobné zastoupení protogamních sňatků 63,8 %) a na počátku devadesátých let.

Tab. II.4 Sňatečnost rozvedených, 1991-2007

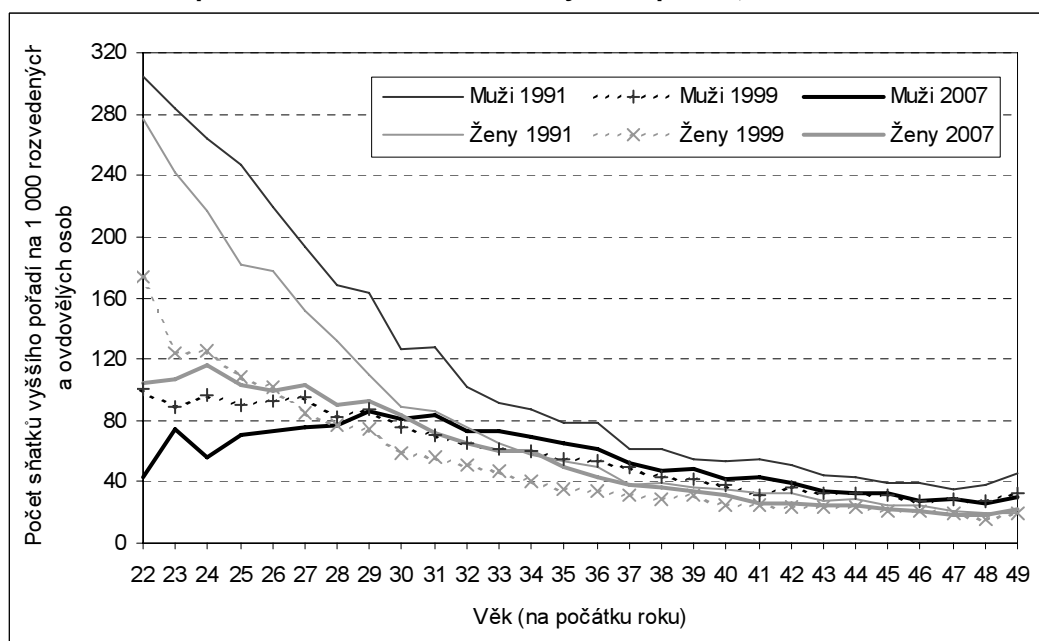
	1991	1999	2002	2005	2006	2007
Úhrnná sňatečnost rozvedených (%)						
Muži	51,6	43,1	43,4	41,7	42,5	47,9
Ženy	51,5	42,3	42,2	40,7	40,9	46,6
Průměrná doba mezi rozvodem a dalším sňatkem (roky)						
Muži	4,4	6,1	6,3	7,0	7,1	7,3
Ženy	4,7	6,2	6,4	7,3	7,4	7,5

Úhrnná sňatečnost rozvedených vychází z měr opakované sňatečnosti podle doby uplynulé od rozvodu. Jak je vidět v tabulce II.5, struktura sňatků podle doby uplynulé od ukončení předchozího manželství se změnila, a to v neprospěch sňatků uzavřených krátce po rozvodu. V roce 2007 se téměř polovina sňatků rozvedených konala do pěti let od rozvodu, přičemž 13 % připadlo hned na první rok po ukončení předchozího manželství. Na počátku devadesátých let přitom přicházely nové sňatky bezprostředně po rozvodu častěji: téměř 30 % sňatků rozvedených se konalo do jednoho roku po rozvodu, sedm z deseti do pěti let. Naopak v průběhu let roste zastoupení sňatků uzavřených po více než 15ti letech od rozvodu, oproti roku 1991 stouplo více než dvojnásobně na 12 % v roce 2007. V souladu s tím se prodloužila průměrná doba mezi rozvodem a novým sňatkem z necelých pěti na 7,3 let u mužů a 7,5 let u žen.

Tab. II.5 Sňatky rozvedených podle doby od rozvodu, 1991-2007

Doba od rozvodu (roky)	Na straně ženicha (%)			Na straně nevěsty (%)		
	1991	1999	2007	1991	1999	2007
0	29,8	15,4	12,6	28,6	16,3	13,4
1-2	29,2	25,6	20,5	27,9	25,4	19,1
3-4	14,6	18,2	16,7	15,1	17,2	16,1
5-9	16,5	23,0	25,1	17,0	23,0	24,6
10-14	6,2	9,6	13,4	6,9	9,3	13,9
15-19	2,2	4,6	6,0	2,6	5,1	7,1
20+	1,5	3,7	5,7	1,9	3,7	5,8
Počet sňatků rozvedených (abs.)	15 398	12 961	14 818	15 284	12 641	14 410

Obr. II.3 Pravděpodobnost uzavření sňatku vyššího pořadí, 1991-2007

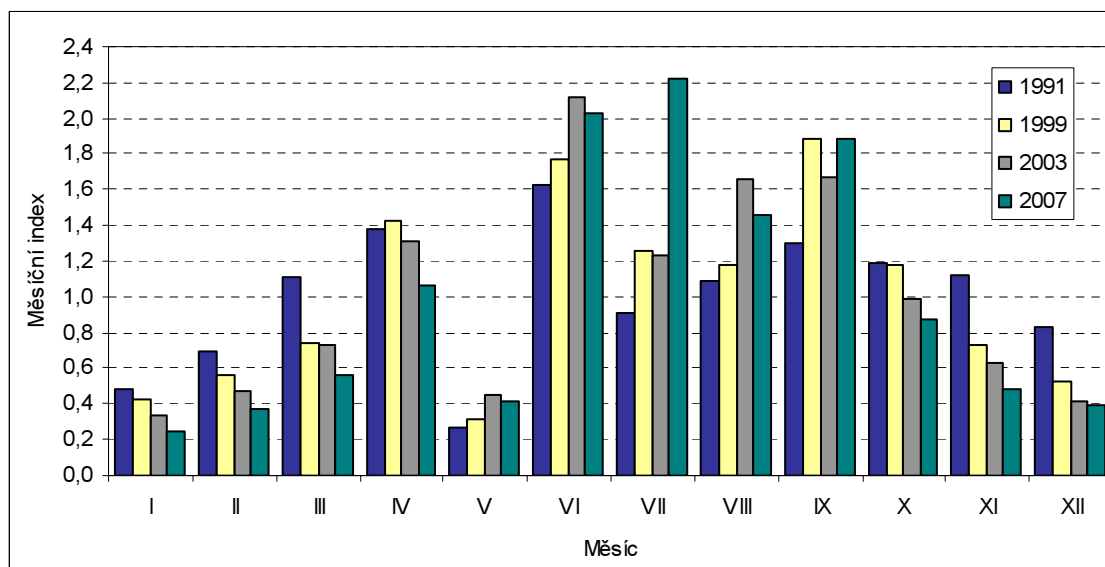
Úroveň opakované sňatečnosti se druhotně diferencuje také podle věku, přičemž je silně závislá na věku při předcházejících událostech, tedy při rozvodu a předchozím sňatku. V mladších věkových skupinách převažuje intenzita opakované sňatečnosti žen nad muži, ve vyšším věku je situace opačná. K překřížení křivek dochází kolem věku 30 let. Nebylo tomu tak ale vždy, jak je vidět na obrázku II.3, v první polovině devadesátých let nebyly ve tvaru křivky žádné genderové rozdíly (s rostoucím věkem měla jednoznačně klesající trend), přičemž v celém sledovaném intervalu 22 až 49 let dosahovala pravděpodobnost dalšího sňatku vyšších hodnot u mužů než u žen.

Za loňským výrazným vzestupem počtu sňatků protentokrát nestojí žádná plánovaná změna legislativy či ekonomických podmínek novomanželů (jako tomu bylo například v roce 1990), ale zejména příznivá "konstalace čísel". Růst počtu sňatků totiž jde z velké části na konto měsíce červenci, ve kterém se v kalendáři objevil pro mnoho lidí magický sousled "šťastných sedmiček" 07 / 07, a navíc na sobotu, nejfrekventovanější svatební den týdne, připadlo datum 7. 7. 2007.

Atraktivní 7. červenec 2007 přilákal do svatební síně celkem 4 406 párů snoubenců a výrazně tak četností převýšil nad druhým nejfrekventovanějším datem 1. září s 1 737 sňatky. Denní počet svateb vyšší než čtyři tisíce byl přitom zaznamenán vůbec poprvé od roku 1991, odkdy jsou denní počty k dispozici, přičemž druhou příčku prozatím zaujímá 25. duben 1992 s necelými třemi tisíci sňatky. To však bylo v celém roce uzavřeno o 17 tisíc sňatků více. Celkově v červenci 2007 vstoupilo do stavu manželského 10 759 žen a mužů. Naposledy byl měsíční počet sňatků vyšší než 10 tisíc zaznamenán v prosinci roku 1990. Tehdy v souvislosti s ukončením poskytování novomanželských půjček byl téměř celý rok nadprůměrný, zvláště pak jmenovaný prosinec.

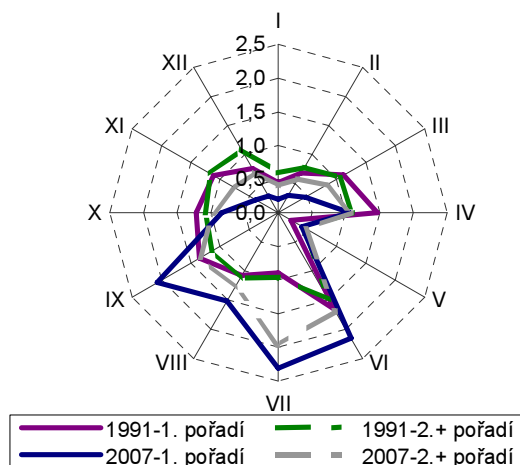
Na sedmý měsíc roku 2007 připadlo téměř 19 % všech sňatků a jeho měsíční index (poměr mezi počtem sňatků v daném měsíci po úpravě na stejný počet dnů a průměrným měsícem) se vyšplhal na rekordní 2,22 násobek průměrného měsíčního počtu. Za celé poválečné období pouze v prosinci 1956 (v důsledku ohlášení zrušení podpory při sňatku od ledna 1957) dosáhl měsíční index srovnatelné hodnoty (2,23). Vyšší jak dvojnásobný průměrný měsíční počet sňatků se poté dlouhé roky neobjevil, teprve v posledních letech je výskyt srovnatelných hodnot častější.

Obr. II.4 Sezónnost sňatečnosti, 1991-2007

Vývoj rozložení sňatečnosti do jednotlivých měsíců roku jasně prokazuje, že uzavření sňatku je v české společnosti výrazně sezónní záležitostí, které v současné době vévodí měsíce červen a září. Vítězství července v roce 2007 je v tomto směru netradiční a asi se již nebude opakovat. Mezi atraktivní data, která se od počátku devadesátých let podepsala na rozložení sňatečnosti, lze zařadit také např. 9. září 2006 s 1 951 sňatky či sobotu 2. února 2002, kdy bylo uzavřeno na zimní období nezvyklých 1 047 nových manželství. K nadprůměrným měsícům (obrázek II.4) se obecně řadí také srpen a duben, ostatní měsíce jsou na svatby podprůměrné. Dlouhá léta byl tradičně nejméně oblíbeným měsícem pro uzavření sňatku květen. Teprve počínaje rokem 2002 jej na konci žebříčku vystřídal leden, stále častěji jsou ve svém zastoupení slabší než májový měsíc také další zimní měsíce únor a prosinec.

Obr. II.5 Sezónnost sňatečnosti podle pořadí sňatku nevěsty, 1991 a 2007

Vzhledem k většinovému podílu sňatků prvního pořadí je sezónnost sňatečnosti ovlivněna zejména svobodnými snoubenci a právě rozložení sňatků prvního pořadí je v pozadí vysokých měsíčních indexů. Sňatky vyššího pořadí jsou v průběhu roku rozloženy rovnoměrněji. V roce 2007 se indexy jednotlivých měsíců pohybovaly u prvních sňatků v rozmezí 0,2 až 2,3, zatímco u opakovaných mezi 0,4 a 2,0. (Sezónnost sňatečnosti podle pořadí vykazuje shodné rysy bez ohledu na to, jestli zkoumáme pořadí nevěsty nebo ženicha.) Rozvedení a ovdovělí proto tvoří daleko větší část snoubenců v zimním období, naopak relativně menší v létě.

Celkem bylo v roce 2007 uzavřeno 4 969 sňatků, kdy alespoň jeden z novomanželů byl státním příslušníkem jiné země, a tvořily tak 8,7 % všech nově vzniklých manželství. Od roku 1997 se zastoupení sňatků cizích státních příslušníků pohybuje v rozmezí 8,4 až 9,8 %, maxima bylo dosaženo v roce 2004. Častější jsou sňatky ženy se státním občanstvím ČR a cizince (2 845) než muže, státního občana ČR, s cizinkou (1 940). V posledních letech se výrazně relativně zvyšuje zejména počet sňatků, které v ČR uzavírá pár dvou státních příslušníků jiných států. Celkový počet takových nově uzavřených manželství se v roce 2007 meziročně zvýšil o dvě třetiny, činil 184. Nejčetnější byly sňatky, které uzavřeli dva občané Ukrajiny (27) a Slovenské republiky (18).

Tab. II.6 Sňatky cizích státních příslušníků, 1995-2007 *)

	1995	1999	2002	2005	2006	2007
Sňatky alespoň s 1 cizincem	2 671	4 943	4 599	4 570	4 566	4 969
- podíl na všech sňatcích (%)	4,9	9,2	8,7	8,8	8,6	8,7
Sňatky - žena ČR+cizinec	1 839	2 793	2 824	2 652	2 549	2 845
v tom státní občanství: SR	474	598	483	574	612	745
Německo	305	500	428	251	239	236
Velká Británie	58	153	213	147	154	224
USA	77	132	160	155	130	147
Ukrajina	57	223	170	177	142	129
Rusko	69	109	66	67	38	60
Polsko	51	84	64	44	42	58
Vietnam	51	61	322	206	97	57
Sňatky - muž ČR+cizinka	820	2 060	1 722	1 822	1 907	1 940
v tom státní občanství: SR	274	493	537	677	772	843
Ukrajina	171	860	488	503	444	432
Rusko	102	174	116	123	109	125
Vietnam	20	32	191	109	144	101
Polsko	56	65	49	51	63	57
Německo	19	22	19	15	15	23
USA	10	28	29	26	28	18
Velká Británie	5	6	4	8	3	5
Sňatky - oba cizinci	12	90	53	96	110	184

*) státní příslušnost je zjišťována až od roku 1995, dříve byla zaznamenávána národnost

Sňatky, kdy si žena se státním občanstvím ČR brala cizince, se nejvíce týkaly svazků se Slováký (745, tj. 26,2 %) a Němci (236, tj. 8,3 %). Na třetím místě jsou již druhým rokem se svou četností sňatky Češek s Britý (224, tj. 7,9 %), naopak do první pětky se podruhé nedostala nově uzavřená manželství Češek a Vietnamců. Převážily je sňatky s muži, jejichž státní občanství bylo USA, Ukrajina nebo Rusko. U svazků, kdy měl české státní občanství muž, byly tradičně nejpočetnější sňatky se Slovenkami (843, tj. 43,5 %) a Ukrajinkami (432, tj. 22,3 %). Na třetí a čtvrté příčce se pravidelně střídají sňatky Čecha s občankami Ruska či Vietnamu, v roce 2007 převyšovaly první uvedené. Pátou příčkou třetím rokem obsadily sňatky, kdy si Čech bral nevěstu pocházející z Polska.